

NĚKOLIK ÚVODNÍCH POZNÁMEK

Redakční kolektiv

Rollová V. a kol. 1972. Sociální a profesionální mobilita pracujícího obyvatelstva ČSSR. Bratislava: ČSVÚP.

Historický úvod

V období 1929 - 1967, které zhruba tvoří časový rámec, v němž budeme sledovat mobilitní procesy, prošla československá společnost převratnými změnami. Ze společnosti kapitalistické se změnila v socialistickou, v tomto procesu zanikly staré třídy a sociální vrstvy a vznikly třídy nové, neantagonistické, socialistické.

Statistická data nám celý proces zachycují následovně :

Složení
československého obyvatelstva podle třídně ekonomického
postavení v % x/

Kategorie	1930	1950	1961	1968
Dělníci	57,3	56,4	56,3	58,2
Zaměstnanci	6,8	16,4	27,9	29,7
Družstevní rolníci	-	-	10,6	8,3
Ostat.družstev.výrobci	-	-	1,2	1,1
Drobní a střed.rolníci	22,2	20,3	3,5	3,2
Ostatní drobní živnostníci a řemeslníci	8,2	3,8	0,4	0,4
Podnikatelé a svobodná povolání	5,5	3,1	0,1 ^{xx/}	0,1 ^{xx/}
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0

x/25 let Československa 1970
xx/ jen svobodná povolání

Vítězství dělnické třídy a zespolečnění výrobních prostředků otevřely v našich zemích po roce 1948 široký prostor pro rozvoj materiálně technické základny společnosti a pro industrializační procesy. Spolu s tím došlo ve sféře ekonomicky aktivního obyvatelstva m.j.

Nově přichází do řad inteligence se až na malou část - u odborných zaměstnanců na statisticky zanedbatelné výjimky - kryjí s dělníky./Srovnáváme-li příslušné výsledky sčítání lidu v roce 1950 a 1961 konstatujeme absolutní růst všech významnějších skupin inteligence. Pokud jde o relativní podíl, pak z velkých skupin zaznamenali prudký růst inženýrsko-techničtí pracovníci ve výrobě; jejich podíl na celku inteligence vzrostl v českých zemích ze 13,2 % v roce 1950 na 31,9 % v roce 1961, na Slovensku z 8,5 na 29,6 %. Obdobné tempo růstu konstatujeme ostatně i u menší skupiny techniků v odvětví materiálních služeb. Naproti tomu absolutně stále největší skupina administrativních úředníků /ve vymezení z roku 1950/ zaznamenala relativní pokles /Sčítání lidu v republice Československé k 1.3.1950, Sčítání lidu, domů a bytů v ČSSR k 1.březnu 1961/.

Přítom dělnická třída je tradičním zdrojem, z něhož doplňovala inteligence v našich zemích své prudce rostoucí řady /viz tabulka IV-17/.

Původní třídní příslušnost hlavních skupin inteligence v jednotlivých historických bodech

Třídní přísluš. na poč. práce	1922		1937		1943		1946		1952		1960	
	odb.	zam.	odb.	zam.	odb.	zam.	odb.	zam.	odb.	zam.	odb.	zam.
k inteligenci	79,4	60,4	72,9	58,0	70,9	55,0	64,0	40,5	56,0	31,0	56,2	29,7
k dělnické třídě	19,8	36,0	26,7	39,3	28,2	41,9	34,0	57,0	41,3	65,3	41,9	65,9
k samo-stat.	0,8	3,6	0,4	2,7	0,9	3,1	2,0	2,5	2,7	3,7	1,9	4,4

Složení srovnávaných generací

Kategorie ekonomického postavení	Otcové na poč.práce dotázaných	Dotázaní 1967	Index růstu /otcové=100/
Odborní zaměstnanci	5,7	22,9	402
Úředníci	6,4	9,8	158
Vyučení dělníci	15,6	22,5	143
Zaškolení dělníci	11,4	20,3	177
Nekvalifikovaní dělníci	13,0	8,4	65
Samostatní mimo zemědělství bez námezdní sil	5,5	0,2	5
Zemědělní dělníci	9,2	3,8	41
Zemědělní družstevníci	1,6	8,6	573
Samostatní zemědělci bez námezdních sil	27,7	1,4	6
Ostatní kategorie	3,8	2,0	53
	100,0	100,0	

Tabulka III-3

Intergenerační mobilita v ekonomickém postavení: procenta z celku

Dotázaný 1967	Otec dotázaného											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	celkem N	
1 Odborný zaměstnanec	3,6	2,4	4,9	2,7	2,1	1,4	1,1	0,3	3,4	0,9	22,9	904
2 Úředník a jiný zaměstnanec	0,5	0,9	1,7	1,1	1,6	0,7	0,8	0,1	1,9	0,5	9,8	366
3 Vyučený dělník	0,8	1,6	2,1	2,2	3,6	1,1	1,7	0,4	3,8	0,8	22,5	886
4 Zaškolený dělník	0,6	0,9	2,5	3,1	3,3	1,2	2,1	0,4	5,2	0,7	20,3	799
5 Nekvalifikovaný dělník	0,1	0,3	0,6	0,2	1,7	0,2	1,3	0,0	3,3	0,0	8,4	332
6 Samostatný mimo zemědělství bez námezdní sil	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,2	10
7 Zemědělnický dělník	0,0	0,0	0,2	0,1	0,2	0,1	1,1	0,1	1,8	0,0	3,8	151
8 Zemědělnický družstevník manuální	0,0	0,1	0,4	0,3	0,4	0,2	1,0	0,1	5,4	0,6	8,6	341
9 Samostatný v zemědělství bez námezdní sil	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2	0,0	1,4	56
10 Ostatní skupiny ekon. postavení	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	1,2	0,2	2,0	78
Celkem	5,7	6,4	15,6	11,4	13,0	5,5	9,2	1,6	27,7	3,8	100,0	3942
N	227	251	616	449	511	218	364	63	1091	152		

Drobné rozdíly mezi procenty v tabulce a marginálními procenty jsou způsobeny asokrouhlováním nízkých reflexních četností na jedno desetinné místo.

Intergenerační mobilita velkých profesionálních skupin:
manuální, nemanuální

		otec			
		manuální	nemanuální	celkem	N
Dotázaný	manuální	58,3	6,3	64,6	/2556/
	nemanuální	25,9	9,5	35,4	/1400/
	celkem	84,2	15,8	100,0	
	N	/3331/	/625/		/3956/
Dotázaný	manuální	69,2	40,2		
	nemanuální	30,8	59,8		
	celkem	100,0	100,0		
Dotázaný	manuální	90,2	9,8	100,0	
	nemanuální	73,3	24,7	100,0	
Dotázaný	nucená mobilita				
	manuální	64,6	-	64,6	
	nemanuální	19,6	15,8	35,4	
	celkem	84,2	15,8	100,0	
Dotázaný	dokonalá mobilita				
	manuální	54,4	10,2	64,6	
	nemanuální	29,8	5,6	35,4	
	celkem	84,2	15,8	100,0	

98

Intergenerační mobilita velkých profesionálních skupin:
manuální, nemanuální, zemědělci

		otec				
		manuální	nemanuální	zemědělec	celkem	N
Dotázaný	manuální	26,7	5,1	18,7	50,5	/2002/
	nemanuální	16,6	8,9	9,9	35,4	/1403/
	zemědělec	2,3	0,3	11,5	14,1	/ 557/
	celkem	45,6	14,3	40,1	100,0	
	N	/1808/	/566/	/1588/		/3962/
Dotázaný	manuální	58,6	35,3	46,7		
	nemanuální	36,4	62,4	24,7		
	zemědělec	5,0	2,3	28,6		
	celkem	100,0	100,0	100,0		
Dotázaný	manuální	52,9	10,0	37,1	100,0	
	nemanuální	46,9	25,2	27,9	100,0	
	zemědělec	16,2	2,3	81,5	100,0	
Dotázaný	nucená mobilita					
	manuální	45,6	-	4,9	50,5	
	nemanuální	-	14,3	21,1	35,4	
	zemědělec	-	-	14,1	14,1	
	celkem	45,6	14,3	40,1	100,0	
Dotázaný	dokonalá mobilita					
	manuální	23,1	7,2	20,2	50,5	
	nemanuální	16,1	5,1	14,2	35,4	
	zemědělec	6,4	2,0	5,7	14,1	
	celkem	45,6	14,3	40,1	100,0	

99